

ISSANDA MUUTMISE PÜHA AD 2025

Mt 17:1–8 (2Ms 3:1–6; 2Pt 1:16–18)

1 Kuue päeva pärast võttis Jeesus kaasa Peetruse ja Jaakobuse ja tema venna Johannese ning viis nad kõrgele mäele üksindusse.

2 Ja Ta muudeti nende ees; Ta pale säras otsekui päike, Ta rõivad said valgeks otsekui valgus.

3 Ja ennäe, Eelija ja Mooses näitasid end neile ja kõnelesid Temaga.

4 Aga Peetrus hakkas rääkima ja ütles Jeesusele: «Issand, siin on meil hea olla! Kui Sa tahad, siis ma teen siia kolm lehtmaja: Sinule ühe ja Moosesele ühe ja Eelijale ühe.»

5 Kui ta alles rääkis, ennäe, helendav pilv varjas neid. Ja ennäe, hääl ütles pilvest: «See on minu armas Poeg, kellest mul on hea meel, Teda kuulake!»

6 Seda kuuldes langesid jüngrid silmili maha ja kartsid väga.

7 Ja Jeesus astus nende juurde ning ütles neid puudutades: «Tõuske üles ja ärge kartke!»

8 Aga kui nad oma silmad üles tõstsid, ei näinud nad enam kedagi muud kui Jeesust üksi.

Ja kuue päeva pärast võtab Jeesus endaga Peetruse ja Jaakobuse ja tema venna Johannese ja viib nad üles kõrgesse mäkke omaette ja sai muudetud nende ees ja Tema pale hiilgas nagu päike, Tema rõivad aga said heledaks otsekui valgus. Ja vaata, neile said nähtavaks Mooses ja Eelija, Temaga üheskoos kõneldes. Peetrus aga, vastates, ütles Jeesusele: «Issand, meil on siin hea olla! Kui tahad, ma teen siia kolm telki: Sulle ühe ja Moosesele ühe ja Eelijale ühe!» Kui ta veel kõneles, vaata, valguse pilv varjutas nad ja vaata: hääl pilvest – üteldes neile: «See siin on minu armastatud Poeg, kellest mul on hea meel. Kuulake Teda!» Ja jüngrid, olles seda kuulnud, langesid näoli maha ja olid üliväga kohkunud. Ja Jeesus tuli nende juurde ja ütles neid puudutades: «Tõuske üles ja ärge olge hirmul!» Olles aga oma silmad üles tõstnud, ei näinud nad ühtegi kui vaid üksi Jeesust ennast.

Sissejuhatus

Esimese evangeeliumi autoriks on kiriku pärimuse järgi Alfeuse poeg Matteus, kelle Jeesus kutsus apostlite hulka Kapernaumas, kus ta pidas tõlneriametit (Mt 9:9). Pärast Jeesuse taevasseinemist tegutses Matteus esialgu Palestiinas; tema hilisema elu kohta meil kindlad teated puuduvad. Kiriku traditsioon märgib paikadena, kuhu ta oma kuulutustööga jõudis, Etioopiat, Pärsiat ja Partiat, kus ta olla ka märtrina surnud.

Vana pärimuse järgi kirjutanud Matteus oma evangeeliumi esmalt aramea keeles, hiljem olla see tõlgitud kreeka keelde. Evangeeliumi tekkeajaks peab varasem pärimus aega enne Jeruusalemma piiramist ja hävitamist aastal 70, uuemad autorid nihutavad

evangeeliumi tekkeaja enamasti sellest hilisemaks (väites ühtlasi, et evangeeliumi autor on teadmata).

Üheks Matteuse evangeeliumi silmatorkavaks jooneks on Vana Testamendi prohvetikuulutuste täitumise rõhutamine. Sellest võib järeldada, et Matteusele oli oluline oma kaasmaalaste – ja usukaaslaste – veenmine selles, et Jeesus on tõesti töötatud ja oodatud Messias. Teisalt on Matteuse evangeeliumis selgelt tajutav universaalsuse-taotlus, mis kinnitab, et ligipääs Kristuses ilmunud armule on avatud kõigile rahvastele.

Viimasest tunnistab ka Jeesuse sugupuu kohe evangeeliumi alguses. Kuigi see algab sõnadega «Jeesuse Kristuse, Aabrahami poja, Taaveti poja sugupuu» (Mt 1:1), ei ole selle eesmärgiks mitte ainult kinnitada Jeesuse juriidilist põlvnemist Taaveti kuninglikust soost, vaid rõhutada, et Jeesus on «Aabrahami poeg», s.t toosama töötatud Seeme, kelle nimel «õnnistavad endid kõik maailma rahvad» (1Ms 22:28; vrd Gl 3:8).

Selle universaalsuse-taotlusega sobituvad suurepäraselt ka Matteuse evangeeliumi lõpusõnad: «Minule on antud kõik meelevald taevas ja maa peal. Minges siis, tehke jüngeriteks kõik rahvad, ristides neid Isa ja Poja ja Püha Vaimu nimesse ja õpetades neid pidama kõike, mida mina olen teil käskinud! Ja vaata, mina olen iga päev teie juures ajastu lõpuni.» (Mt 28:18–20)

Laias laastus jaguneb Matteuse evangeelium kolmeks¹:

Mt 1:1–4:16	sissejuhatuse ja ettevalmistuse;
Mt 4:17–16:20	Jeesuse tegevus Galileas;
Mt 16:17–28:20	Jeesuse teekond Jeruusalemma, kannatused, surm, ülestõusmine ja taevasseminemine.

Matteuse jutustamislaad ei jäta muljet, nagu üritaks ta uskmatut või kõhklevat lugejat veenda, vaid pigem on tegemist selgitava ja õpetusliku tekstiga, mis on mõeldud juba olemasolevale kristlikule kogudusele, kes on juba ära tundnud või just ära tundmas oma kutsumust missiooniks kõigi rahvaste juures. Nii on, nagu öeldud, Matteuse evangeelium ühelt poolt üsna «juutlik» tekst oma rohkete Vana Testamendi tsitaatidega, teisalt aga – ka nendesamade tsitaatide valikut arvestades – avatud ka paganale.

Suurepäraselt näitavad neid mõlemat poolt Jeesuse avaliku tegevuse alguse kohal seisvad prohvet Jesaja sõnad: «Sebulonimaa ja Naftalimaa, mere teel, sealpool Jordanit, paganate Galilea, rahvas, kes istub pimeduses, on suurt valgust näinud, ja neile, kes istuvad surma maal ja surma varjus – neile tõuseb valgus!» (Mt 4:15j; vrd Js 8:23–9:1), millele evangelist lisab: «Sellest ajast peale hakkas Jeesus kuulutama: «Parandage meelt, sest taevariik on lähedal!»» (Mt 4:17)

¹ Üks huvitav võimalus Matteuse evangeeliumi algusosa ülesehituse vaatlemisel on selle võrdlemine viie Moosese raamatuga: Mt 1 – alguslood (1Ms); Mt 2 – pagendus Egiptuses ja naasmine (2Ms); Mt 3 – Seadus (3Ms; vrd Mt 3:15); Mt 4 – kõrbes (4Ms); Mt 5–7 – Uus Seadus (5Ms).

Keelelisi märkuseid

Võttis...kaasa – παραλαμβάνει – sõnasõnalt: «võtab kaasa/endaga».²

Jeesus – ὁ Ἰησοῦς – nimi Ἰησοῦς tuleneb heebrea nimest ישועה ja tähendab «JHWH on pääste», «JHWH päästab».

Peetruse – τὸν Πέτρον – nimi Πέτρος tähendab «kalju».

Jaakobuse – Ἰάκωβον – nimi Ἰάκωβος tuleneb heebrea nimest יַעֲקֹב – «kannahoidja», «petis».

Johannese – Ἰωάννην – nimi Ἰωάννης tuleneb heebrea nimest יְהוָה või יְהוָה־נָּחֵם ning tähendab «JHWH on armuline», «JHWH on armu andnud», «JHWH armukink».

Venna – τὸν ἀδελφὸν – sõna ἀδελφός – «vend» – koosneb eitavast eesliitest α ja sõnast δελφύς – «[ema-] üsa» –, tähistades nõnda eeskätt neid, kes on sama ema lapsed, ning ülekantult väga lähedasi inimesi.

Viis nad – ἀναφέρει αὐτοὺς – «viib nad üles». Sõna ἀναφέρω tähendab sõnasõnalt «üles kandma».

Üksindusse – κατ' ἰδίαν – väljend tähendab: «omaette», «isepäinis».

Muudeti – μετεμορφώθη – sõna μεταμορφώω tähistab eeskätt välise kuju (vormi) muutumist.³

Säras – ἔλαμψεν – sõna λάμπω tähendab «särama», «hiilgama», «[valgust] paistma».⁴

Rõivad – τὰ...ἱμάτια – sõna ἱμάτιον võib tähistada igasugust üleriidet.

Said valgeks otsekui valgus – ἐγένετο λευκὰ ὡς τὸ φῶς – sõna λευκός tähendab «hele», «valge», «särav».

Näitasid end – ὤφθη – sõna ὁράω tähendab «nägema», passiivis (nagu siin) «nähtavaks saama».

² Viimases eestikeelses redaktsioonis (ja EELK Kirikukäsiraamatu Lugemiste raamatus) on originaalis kasutatud oleviku ajavorm tõlgitud tihtipeale lihtminevikuks. Tegemist on väga kahetsusväärse stilistilise eksimusega, kuna oleviku kasutamine taolistes kohtades on oluline jutustuse dünaamika tajumiseks.

³ Samas tähistab sellest tuletatud võõrsõna «metamorfoos» eeskätt olemuslikku muutust.

⁴ Siit on pärit ka sõna «lamp».

Mooses – Μωϋσῆς – nimi Μωϋσῆς või Μωσῆς – heebrea keeles מֹשֶׁה – tuleneb Pühakirja traditsiooni järgi verbist מָשַׁח – «[välja] tõmbama».⁵

Eelija – nimi Ἠλίας – heebrea keeles אֵלִיָּא – tähendab «minu Jumal on JHWH» või «JHWH on Jumal». Ehk on tema ilmumine siin tunnistuseks Jeesuse jumalikkusest.

Aga Peetrus hakkas rääkima – ἀποκριθεὶς δὲ ὁ Πέτρος εἶπεν – sõnasõnalt: «kostas/vastates aga Peetrus ütles». Tõenäoliselt tähistab «kostmine» või «vastamine» siin Peetruse reaktsiooni sellele, mida ta nägi ja kuulis, parafraseerides: «seda nähes ütles Peetrus Jeesusele».

Issand – κύριε – κύριος on Uues Testamendis enamasti Jumalale (ja Kristusele) reserveeritud tiitel, algses tähenduses «peremees», «omanik», «isand», «valitseja».

Siin on meil hea olla – καλὸν ἐστὶν ἡμᾶς ὧδε εἶναι – sõna καλός tähendab «ilus», «hea», «kaunis», «suurepärase», «väärtuslik», «vääriline», nii et võiks tõlkida ka: «siin on meil ilus olla».

Teen – ποιήσω – sõna ποιέω tähendab «tegema», «teostama», ka «looma».⁶

Lehtmaja – σκηνάς – sõna σκηνή tähendab «telk», laiemalt ka «eluase».⁷

See on minu armas Poeg – οὗτός ἐστιν ὁ υἱός μου ὁ ἀγαπητός – sõnasõnalt: «see on minu Poeg, [mu] armastatu» või «see on minu armastatud Poeg». Sõna ἀγαπητός – «armastatu», «armas» – tuleneb verbist ἀγαπάω, mis tähendab «armastama», «[kellelegi] head soovima», ka «[kellegi järelle] janunema/õhkama».⁸

On hea meel – εὐδόκησα – sõna εὐδοκέω tähendab «[kellestki/millestki] heameelt tundma», «[kedagi/midagi] eelistama».

Jüngrid – οἱ μαθηταὶ – sõna μαθητής – «jünger», «õpilane» – tuleneb verbist μαθηάω – «õppima», «teadmisi omandama», ka «[tundma] õppima», «mõista/arusaada püüdma».

⁵ Ta pani temale nimeks Mooses ja ütles: «Sest ma olen ta veest välja tõmmanud!» (2Ms 2:10)

⁶ Muuhulgas on siit pärit ka sõna ποίημα – «teos», «poeem» –, nt Ef 2:10: «Sest meie oleme Tema teos...», mida võiks tõlkida ka: «Meie oleme Tema loome...» või tõeliselt poeetiliselt: «Meie oleme Tema poeem...»

⁷ Johannese evangeeliumi alguses seisev lauses «Ja Sõna sai lihaks ja elas meie keskel...» (Jh 1:14) kasutatakse originaalis sellest sõnast tulenevat verbi σκηνόω – «telkima», «telki püstitama» – niisiis võiks sõnasõnalt tõlkida: «Ja Sõna sai lihaks ja püstitas oma telgi (või telkis) meie keskel...» – israeli rahva kõrberännaku ajal ning mõnda aega hiljem oli Jumala endagi asupaigaks telk.

⁸ Sarnase tähendusvarjundiga on heebrea אָהַב – «armastama», «[kellegi järelle] õhkama».

Sisuline analüüs

Matteuse evangeeliumi kuueteistkümmes peatükk algab vastasseisuga Jeesuse ning variseride ja saduseride vahel. Viimased kiusavad Jeesust ja nõuavad Talt tunnustähte, mille andmisest Jeesus keeldub, öeldes: «See kuri ja abielurikkuja sugupõlv nõuab tunnustähte, aga talle ei anta muud kui prohvet Joona tunnustäht.» (Mt 16:4) Seejärel hoiatab Jeesus oma jüngrid «variseride haputaigna», s.t nende õpetuse eest, ning tõmbunud kõrvale Filippuse Kaisarea aladele, küsib jüngritelt: «Kelle ütlevad inimesed Inimese Poja olevat?» (Mt 16:13) Pärast erinevate arvamuste kirjeldamist tunnistab Peetrus Jeesuse Messiaks, elava Jumala Pojaks (Mt 16:16), mille peale Jeesus talle kinnitab, et just sellele tunnistusele on rajatud Tema kirik, ning annab Peetrusele taevariigi võtmed, s.t meelevaldada siduda ja lahti päästa.

Jeesus keelas jüngritel esialgu kuulutada, et Ta on Messias – küllap selleks, et hoida ära väärarusaamu, millest polnud vabad ka Tema oma jüngrid. Näiteks pärast seda, kui Jeesus oli jüngritele rääkinud Teda Jumala tahtel ees ootavatest kannatustest, surmast ja ülestõusmisest, viis Peetrus Ta «kõrvale ning hakkas Teda hoiatama: «Jumal hoidku, Issand! Ärgu seda Sulle sündigu!»» (Mt 16:22) Jeesus sõitles Peetrust – sedasama Peetrust, kelle usku ja tunnistust Ta oli äsja kiitnud kui kaljut, millele Ta rajab oma kiriku: «Tagane, vastupanija! Sa oled mulle kiusatuseks, sest sa ei mõtle Jumala, vaid inimese viisil.» (Mt 16:23) Ühtlasi suunas Jeesus jüngrite pilgu sellele, milleks nemad ise peavad Tema pärast valmis olema: «Kui keegi tahab käia minu järel, siis ta salaku oma mina ja võtku oma rist ja järgnegu mulle! Sest kes iganes tahab päästa oma elu, kaotab selle, aga kes iganes kaotab oma elu minu pärast, leiab selle.» (Mt 16:24j) Jüngrite julgustamiseks kaasneb sõnumiga ristist tulevase kirkuse töötus, millele lisandub ootamatu kinnitus: «Tõesti, ma ütlen teile, on mõned siin seisjatest, kes näevad Inimese Poega tulevat oma Kuningriigiga, veel enne kui nad maitsevad surma.» (Mt 16:28)

Viimase töötuse täitumiseni ei kulunud rohkem kui nädal: «Kuue päeva pärast võttis Jeesus kaasa Peetruse ja Jaakobuse ja tema venna Johannese ning viis nad kõrgele mäele üksindusse.» (Mt 17:1) Jeesus näitab neile kolmele jüngrile, kes Ta tõeliselt on – Tema, keda nad peavad peagi nägema häbistatuna, teotatuna, piinatuna ja risti lööduna suremas ning kelle pärast nemadki peavad kord risti kandma, tagakiusu kannatama ja märtrisurma minema.

Märkus, et mäele tõusmine toimus «kuue päeva pärast», ei ole Matteusele iseloomulik, kuna Matteus tavaliselt ei täpsusta sellisel viisil aega – seepärast võib siin näha vähemat vihjet mingile sügavamale tähendusele, kõige tõenäolisemalt [loomis-] nädalale, mis tähendab, et Jeesuse muutmine on võrreldav hingamispäevaga – igaviku kontekstis Issanda «hingamisse minemisega» (vrd Hb 3:18–4:11). Peetrusele, Jaakobusele ja Johannesele saab siin osaks tulevase hingamise, Issanda kirkuse, Tema Kuningriigi ja Ta tõelise olemuse kogemise ja palgest palgesse nägemise eelmaitsmine.

Mitte ainult kuus päeva, vaid kogu muutmismäe lugu, alates mäest, pilvest ja hiilgusest kuni Moosese ilmuniseni toob esile prohvetliku pildi Jeesusest kui uuest – ja esimesest mõõtnatult suuremast – Moosesest: «Ja Mooses läks mäele ning pilv kattis mäe. Ja Issanda auhiilgus laskus Siinai mäele ja pilv kattis seda kuus päeva; seitsmendal päeval hüüdis ta pilve seest Mooset. Ja Issanda auhiilguse ilmutus oli Iisraeli laste silmis otsekui hävitav tuli mäetipus. Mooses läks pilve keskele ning tõusis üles mäele.» (2Ms 24:15–18)

Kahtlemata on Mooses ainult Jeesuse eelkuju. On tõsi, et kui Mooses Jumala mäelt alla tuli, siis tema «palge nahk hiilgas», ent see oli nii tema «kõneluse tõttu Issandaga» (2Ms 34:29), Jeesuse hiilgus oli aga Tema enda oma, Tema «pale säras otsekui päike» (Mt 17:2) ja isegi Tema riided muutusid heledaks nagu valgus. Jeesus on Issand ja ainult Tema särab tõelises kirkuses – ka muutmismäel, ka siis, kui Tema juurde tulevad Mooses ja Eelija, kelle puhul evangelist erinevalt Jeesusest hiilgusest ei räägi.

See, et muutmismäel olid Jeesusega kõnelemas just Mooses ja Eelija, on üsna mõistetav: olid nad mõlemad ju juba Vana Testamendi päevil läinud üles Jumala mäele, et seal Issandaga kohtuda ja kõnelda (2Ms 24 ja 34; 1Kn 19). Moosese ilumine viitab kahtlemata sellele, et Jeesus on tulnud täitma kogu Seadust – vähemalt teatavas mõttes on see üks Matteuse evangeeliumi juhtmotiive, mis saab nähtavaks iseäranis Jeesuse Mäejutluses.

Samas on pisut raske nõustuda tavapärase arusaamaga, nagu esindaks ja kehastaks Eelija muutmismäel Moosese kui Seaduse kõrval Vana Testamendi Prohveteid. See on kaheldav juba seetõttu, et Eelija ei olnud kirjaprohvet, veelgi enam aga seepärast, et tal on Matteuse evangeeliumis hoopis teine tähendus: Eelija on teevalmistaja, ta on märk sellest, et Jumala Kuningriik on juba saabunud, ta on see, kes «on juba tulnud» (Mt 17:12) – konkreetselt Ristija Johannese isikus.⁹

Seda, millest Mooses ja Eelija Jeesusega kõnelesid, ütleb Luuka evangeelium: «Tema eluotsast, sellest, mis Tal Jeruusalemmas tuli täide viia.» (Lk 9:31) Jeesus viitab sellele ka jüngritega mäelt alla tulles: «Kui nad mäelt laskusid, keelas Jeesus neid: «Ärge rääkige sellest nägemusest kellelegi, enne kui Inimese Poeg on üles äratatud surnuist!»» (Mt 17:9) See tähendab, et Jeesuse tõelise kirkuse avalikuks saamisele peavad eelnema Tema täielik alandus, hinge tühjendamine kuni surmani (Js 53:12), kannatused, valu ja surm.

Peetrus teeb Mooset ja Eelijat nähes ja võib-olla ka nende juttu kuuldes sedasama, mida ta oli teinud siis, kui Jeesus oli jüngritele oma kannatusi, surma ja ülestõusmist

⁹ «Ja jüngrid küsisid Jeesuselt: «Miks siis kirjatundjad ütlevad, et enne peab tulema Eelija?» Aga Tema vastas: «Muidugi tuleb Eelija ja seab kõik korda, aga ma ütlen teile: Eelija on juba tulnud, ent nad ei ole teda ära tundnud, vaid on talle teinud, mida kõike ainult tahtsid. Niisamuti peab ka Inimese Poeg kannatama nende käes.» Siis mõistsid jüngrid, et Ta rääkis neile Ristija Johannesest.» (Mt 17:10–13)

ette kuulutanud: ei suuda end vaos hoida, vaid segab vestlusele vahele, kusjuures üsna isekal viisil: «Issand, siin on meil hea olla!» Tõsi, justkui vabanduseks lisab ta kohe: «Kui Sa tahad, siis ma teen siia kolm lehtmaja: Sinule ühe ja Moosesele ühe ja Eelijale ühe.» (Mt 17:4) Paraku ei tee see katse asja paremaks, vaid vastupidi: Peetrus näitab sellega oma täielikku mõistmatust, kuna ta võrdsustab Jeesuse Moosese ja Eelijaga, taipamata ja isegi tajumata, et Jeesus on neist kahest (ja kõigist teistest) mõõtnatult kõrgem.

Järgnev näitab Peetrusele tema eksimuse koheselt kätte. Peetrusele antakse mõista, et selle asemel, et rääkida, peaks ta olema vait, ning selle asemel, et omaenese tarkuses asju ajada ja telklaagi rajamist korraldada, peaks ta kuulama: «Kui ta alles rääkis, ennäe, helendav pilv varjas neid. Ja ennäe, hääl ütles pilvest: «See on minu armas Poeg, kellest mul on hea meel, Teda kuulake!»» (Mt 17:5)

See, et taevane pilv kõiki varjutab – iseäranis pärast seda, kui juttu on olnud telkidest –, tuletab meelde, kuidas Jumala auhiilguse ja ligiolu pilv kattis ja täitis Tema telki ja hiljem templit Vana Testamendi päevil. Tegemist on Jumala ilmselge eneseilmutusega¹⁰, mis ei saa tuua kaasa mingit muud reaktsiooni kui selle, et «seda kuulates langesid jüngrid silmili maha ja kartsid väga» (Mt 17:6). Nii oli see alati olnud, sest ükski inimene ei või näha Jumala palet ja jääda elama (2Ms 33:20) – välja arvatud siis, kui nad on Teda näinud Tema ainusündinud Pojas, kes on «püstitanud oma telgi meie keskele»¹¹ ning toonud meile oma täiusest «armu armu peale» (Jh 1:16).

«Jeesus astus nende juurde ning ütles neid puudutades: «Tõuske üles ja ärge kartke!»» (Mt 17:7) Neid sõnu kuulsid jüngrid Temalt korduvalt, nii enne kui pärast Tema surma ja ülestõusmist. Täpselt sedasama ütles Jeesus oma armastatud jüngrile ka siis, kui Ta ilmus talle Patmose saarel: «Ära kardada! Mina olen Esimene ja Viimne ja Elav. Ma olin surnud, ning ennäe, ma elan igavesest ajast igavesti ning minu käes on surma ja surmavalla võtmed.» (Ilm 1:17j) Need, kes näevad Jeesust, näevad Isa (Jh 14:9) ning võivad olla julged, sest Jeesus on maailma ära võitnud (Jh 16:33) ja vabastanud need, kes «surma kartes olid kogu eluaja orjapõlves» (Hb 2:15).

Jüngrid võtsid Jeesuse julgustust kuulda ning tõstsid oma silmad – ega «näinud nad enam kedagi muud kui Jeesust üksi» (Mt 17:8). Nad nägid ainult Teda, keda neil oli vaja näha, sest «kellegi muu läbi ei ole päästet, sest taeva all ei ole antud inimestele ühtegi teist nime, kelle läbi meid päästetaks» (Ap 4:12). Jüngrid nägid Jumala armastatud Poega, kellest Isal on hea meel ning keda nad peavad alati ja kõiges kuulama.

¹⁰ See, et Isa viitab Jeesusest kõneldes Temale kui oma Pojale, on muuhulgas suurepärane argument modalismi vastu, mille väitel Jumal olevat üksainus isik, kes ainult ilmub erinevatel kordadel kolmel erineval kujul või viisil.

¹¹ καὶ ὁ λόγος σὰρξ ἐγένετο καὶ ἐσκήνωσεν ἐν ἡμῖν (Jh 1:14)

Jumala eneseilmutusel muutmismäel on väga selged paralleelid Jeesuse ristimisel toimunuga: nii ühel kui teisel puhul kõlab taevast Isa tunnistus Jeesusest kui Tema armastatud Pojast; mõlemaga kaasnevad välised loodusemärgid: ristimisel taevaste avanemine, Jeesuse muutmisel helendav pilv; mõlemal puhul on kohal teevalmistajast Eelkäija: ristimisel Ristija Johannes, muutmismäel Eelija.

Muutmismäe sündmuse erilisus tuleb esile eeskätt nende kahe sündmuse erinevuste või lausa kontrastide kaudu. Jeesuse ristimisel ei avaldunud mingil kombel Tema väline kirkus – Ta tuli Ristija Johannese juurde koos meeleparandust vajavate patustega. Isa sõnad taevast kostsid ristimisel isiklikult Jeesusele, Tema jumaliku päästemissiooni kinnituseks, muutmisel olid nende sõnade adressaadiks aga Tema jüngrid. Ning viimaks: kui ristimisele tulles oli Jeesus rõhutatult alandlik¹², siis muutmisel said avalikuks Tema jumalik au ja meeleväld, mille poolest ta ületab mõõtnatult nii Ristija Johannest, Eelijat kui Mooset.

Niisiis ei ole Jeesuse muutmine ega isegi see, kui Mooses ja Eelija Temaga Ta eluotsast kõnelevad, mõeldud mitte Tema enda, vaid Ta jüngrite kinnitamiseks. Jeesus teadis, kes Ta on – Tal oli vaja, et seda teaksid ka Tema jüngrid: et nad teaksid, et Ta on Jumala armastatud Poeg, kellest Isal on hea meel; et nad teaksid seda hoolimata kõigest, mis Jeesusel ees seisab, ega kaotaks usku Temasse ka siis, kui nad näevad Teda mitte enam kirkuse tipul, vaid ühel teisel mäetipul – Kolgata ristil, alanduse sügavaimas sügavikus.

Pärast muutmismäelt alla laskumist tervendas Jeesus langetõbise poisi ning kuulutas seejärel taas ette oma kannatusi, surma ja ülestõusmist. Evangelist ütleb, et jüngrid jäid seepeale väga kurvaks (Mt 17:23). Peatükk lõpeb aga sellega, et Jeesus kinnitab veel kord, sedapuhku ühe kala suust leitud mündi abil, mille Ta laseb Peetrusel viia templimaksuks, et Ta on Jumala Poeg – veelgi enam: et Jumala lapse seisusesse on Temas kutsutud ka Peetrus ja kõik Tema jüngrid.

Nii, nagu Jeesuse muutmine ja kirkastamine sündis mitte Tema enda, vaid Ta jüngrite pärast, nii ohverdab Ta nende ja terve inimkonna pärast kogu oma elu, oma kannatused ja surma, andes ennast «lunaks paljude eest» (Mt 20:28).

Jutluseks

Issanda muutmise püha on vähemalt läänekirikus üks uuematest pühadest. Suurest osast keskaegsetest kohalikest kalendritest seda ei leia, ent seal, kus Issanda muutmise püha tähistati, tehti seda enamasti 6. augustil, mõnel pool ka 7. augustil.

¹² «Siis tuli Jeesus Galileast Jordani äärde, et lasta ennast Johannesel ristida. Aga Johannes püüdis Teda igati keelata: «Mul on vaja lasta ennast Sinul ristida – ja Sina tuled minu juurde!» Jeesus aga kostis talle: «Olgu pealegi; sest nõnda on meile kohane täita kõike õigust!» Siis Johannes andis Talle järele.» (Jh 3:13–15)

Idakirikus on Issanda muutmise püha hiljemalt 7. sajandist tähistatud 6. augustil, Armeenia kirikus 7. pühapäeval pärast Kolmainupüha (samamoodi alates 16. sajandist Rootsi ja Soome kirikuis, kust see on võetud üle praegusesse EELK kirikukalendrisse). Kogu läänekiriku jaoks kohustusliku Issanda muutmise püha tähistamise 6. augustil kehtestas paavst Callistus III aastal 1457 tänuks aasta varem türklaste üle saavutatud võidu eest Belgradi all. Luterlikes kirikutes on Issanda muutmist tähistatud Ilmumisaja viimasel pühapäeval ning rooma-katoliku kiriku traditsioonilise missaali järgi loetakse muutmispüha Evangeeliumi Matteuse järgi (Mt 17:1–9) ka paastuaja teisel pühapäeval.

Issanda muutmise püha aluseks oleva evangeeliumijutustuse keskseks sõnumiks on esmalt kinnitus Jeesuse jumalikkusest, mis avaldub Tema kirkastamises ja taevast kostvas Isa hääles, millega Jumal kordab nüüd juba Jeesuse jüngritele kuuldavalt sedasama, mida oli öelnud Jeesusele endale Tema ristimisel: «See on mu armas¹³ Poeg, Teda kuulake!» (Mk 9:7; vrd Mk 1:11 ja Mt 17:5)

Seda kinnitust ei tule mõista mitte ainult jüngrite teavitamisena Jeesuse tõelisest olemusest, vaid nende kinnitamisena ja ettevalmistamisena selleks, mis on järgnemas. Üks kolmest tookord Jeesusega mäel viibinud jüngrist, Peetrus, kirjeldab seda sündmust põhjapaneva kogemusena, mis on olnud tema jaoks määravam isegi pühakirjatunnistusest: «Ja seda häält me kuulsime tulevat taevast, kui me olime koos Temaga pühal mäel. Ja nii on meil midagi kindlamat prohvetisõnast ja te teete hästi, kui panete tähele seda nagu lampi, mis paistab hämaras paigas, kuni päev hakkab hahetama ning koidutäht tõuseb teie südameis.» (2Pt 1:18j)

Teiseks oluliseks osaks Issanda muutmise püha sõnumist on eeskätt Moosese ilmumise läbi antav tunnistus sellest, et Jeesuses on täitunud kõik see, mille eelkujutiseks ja ettevalmistuseks on Mooses ja tema Seadus. See, kuidas Jeesus vanad ettekuulutused täide viib, tuleb eriti selgelt esile Luuka evangeeliumi sõnades: «Ja ennäe, kaks meest kõnelesid Jeesusega, need olid Mooses ja Eelija, kes kirkuses ilmudes rääkisid Tema eluotsast, sellest, mis Tal Jeruusalemmas tuli täide viia.» (Lk 9:30j). Eelija kujutab siin eeskätt kõike seda, mille läbi Messia tulemist on läbi aegade ette valmistatud.

EELK Kirikukäsiraamatu lugemiskava järgi on esimese lugemisaasta Evangeeliumiks (Mt 17:1–8) Issanda muutmise ehk kirkastamise lugu Matteuse evangeeliumi järgi, ning Vana Testamendi lugemiseks (2Ms 3:1–6) jutustus Jumala ilmumisest Moosesele põlevas kibuvitsapõõsas Hoorebi mäe juures. Koos jutluse aluseks oleva Epistliga Peetruse teisest kirjast (2Pt 1:16–18) seavad kõik kolm pühakirjalugemist keske sõnumina meie ette Jumala eneseilmutuse ning veelgi konkreetsemalt Kristuse eneseilmutuse Jumala armastatud Pojana, kes on tulnud, et oma kannatuste, surma ja ülestõusmise läbi lunastada patu, surma ja kurja orjusesse langenud inimkond.

¹³ Või «äravalitud/väljavalitud» (Lk 9:35).

Jutluse võib ehitada üles näiteks järgmiste punktidenä:

1. Pärast seda, kui Jeesus oli oma jüngritele kõnelenud sellest, mis Teda ees ootas – kannatustest, surmast ja ülestõusmisest –, võttis Ta neist kolm kaasa ja läks ühele kõrgele mäele, kus Teda nende silme ees muudeti: nad nägid Tema jumalikku kirkust. Eeskätt oligi see mõeldud jüngrite kinnitamiseks: Jeesus oli neile rääkinud tulevase kirkusest, oma Kuningriigist, aga et neil oleks kergem seda uskuda ja usus kindlaks jääda, selleks töötas Ta, et mõned Tema jüngritest näevad Tema kirkust ja Tema Kuningriiki juba õige pea. Jeesus ei püüdnud ennast sellega kuidagi tõestada, vaid Ta mõtles ainult – nagu alati – teiste peale, oma jüngrite peale, et neid aidata ja julgustada.
2. Jüngritel oli toimuvat esialgu raske mõista. Nähes Jeesusega vestlevaid Moosest ja Eelijat ei suutnud Peetrus ennast talitseda, vaid segas nende jutule vahele ja pakkus, et teeb kõigile kolmele telgi, milles nad võivad ennast hästi tunda – sama hästi, nagu jüngrid end seal mäel tundsid. Peetrus tegi siin mitu viga: esiteks sekkus ta jutuajamisse, teiseks pidas ta Jeesust võrdseks Moosese ja Eelijaga. Koheselt sai ta ka õppetunni: taevast kostis Isa hääl, osutades sellele, kes Jeesus tõeliselt on – Jumala armastatud Poeg, kellest Isal on hea meel –, ning sellele, et Peetrus ei peaks mitte rääkima, vaid kuulama – ja mitte kedagi muud kui vaid Jeesust.
3. See ei olnud Jumala hääle ja eneseilmutuse juures muidugi peamine – Isa eesmärk ei olnud mitte Peetrusele koha kätte näitamine, vaid Jeesuse jüngrite julgustamine. On tõsi, et esialgu täitis see jüngrid kabuhirmuga, nad langesid maha nagu surnud – täpselt samamoodi, nagu kõik Pühakirja tegelased, kui nad kohtuvad Jumalaga. Aga nad ei jää surnutena maha, vaid Jeesus tõstab nad üles, julgustades neid mitte kartma. Jeesus on võitnud nii hirmu kui selle põhjused: patu, kurja ja surma. Jeesus on ainus, keda meil on vaja silme ees hoida, sest ei ole kedagi peale Tema, kes võiks meid päästa. Just see on ka Jeesuse muutmise ja kirkastamise keskne sõnum: tunnistus ja kinnitus sellest, et Ta on Jumala armastatud Poeg, kes on saanud meie pärast inimeseks, et meid oma püha elu, kannatuste, surma ja ülestõusmisega lunastada. Ei muutmismäel ega kuskil mujal otsinud Jeesus oma au ega tunnustust – Ta ei tulnud mitte selleks, et Teda austataks ja teenitaks, vaid et «ise teenida ja anda oma elu lunaks paljude eest» (Mt 20:28).